

ՄԻ ԷՋ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ԹԻԿՈՒՆՔԻ
2006 Թ. ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԵԳՐՈՒԹՅՈՒՆԻՑ**

ՄԻԵՐ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

Բանալի բառեր՝ թիկունք, Պաշտպանության բանակ, Արցախ, թիկունքի կազմակերպման կատարելագործում, ռազմական շինարարություն, կառավարման մարմիններ, մարտունակություն, նյութատեխնիկական ապահովում

Թիկունքը զինված ուժերի բաղկացուցիչ մասն է և ներկայացնում է *գորքերի(ուժերի) թիկունքային ապահովման համար նախանշված կառավարման մարմինների, ուժերի ու միջոցների համակարգ: Թիկունքը լայն առումով՝ պատերազմող երկրի ամբողջ տարածքը (բնակչությամբ ու տնտեսական պաշարներով)՝ առանց ռազմական գործողությունների գոտու, նեղ առումով՝ գորամասերի, ստորաբաժանումների և զինվորական հիմնարկների այն ամբողջությունն է, որը պատերազմի և խաղաղ պայմաններում գորքին ապահովում է նյութական, փոխադրական, տեխնիկական, ճարտարագիտաօդանավակայանային, բժշկական առևտրակենցաղային, ֆինանսական և այլ միջոցներով [1]: Պաշտպանության բանակի թիկունքի հիմնական խնդիրն է ապահովել գորքերի հուսալի, ճկուն, տնտեսապես շահավետ, արագ մատակարարումներն ու անհրաժեշտ ծառայությունների մատուցումը: Ռազմական գրականության մեջ թիկունքային ապահովումը համարվում է մարտական գործողությունների ապահովման այն տեսակը, որը «ներառում է գորքերի նյութական, տրանսպորտային, կենցաղային և այլ պահանջմունքների բավարարմանն ուղղված մարտական պատրաստության վիճակում նրանց պահելու, առաջադրված կամ առօրեական խնդիրները կատարելու համար իրագործվող միջոցառումների համակարգը»[2]:*

Պաշտպանության բանակի թիկունքն իր ուրույն տեղն ու դերն է ունեցել Արցախում ռազմական շինարարության ասպարեզում: Արցախում զինված ուժերի թիկունքի ծառայության առանձնահատկությունն այն էր, որ ստորաբաժանումների նյութատեխնիկական ապահովումը կատարվում էր դաժան շրջափակման պայմաններում, հակառակորդի մշտական նշանոցի տակ: Թիկունքային ծառայության նախակարապետը հանդիսացավ 1989 թ. մարտի 5-ին Ստեփանակերտում հիմնադրված և մինչև 1992 թ. սեպտեմբերը գործած «Ամարաս» հասարակական բարեգործական միությունը[3], որի հիման վրա հետագայում ձևավորվեց ԼՂՀ ինքնապաշտպանության ուժերի թիկունքի ծառայությունը:

ԼՂՀ Ինքնապաշտպանության կոմիտեի նախագահի 1992 թ. օգոստոսի 14-ի հրամանագրով ՊՇ-ների ստեղծումից հետո վերակառուցվել է նաև թիկունքային ծառայությունը: Ստեղծվել են նյութական ապահովման ստորաբաժանումներ, կենտրոնացվել ու համակարգվել են առանձին գործող հասարակական կազմակերպությունների աշխատանքները: 1992 թ. հոկտեմբերի 10-ի հրամանով ստեղծված ինքնապաշտպանության ուժերի վարչության հաստիքային-կազմակերպական կառուցվածքի մեջ ստեղծվել էր նաև թիկունքը, որը ղեկավարելու էր Ինքնապաշտպանության կոմիտեի

* Հետազոտությունն իրականացվել է ԼՂՀ ԿԳՆ-ի կողմից տրամադրվող ֆինանսական աջակցության շնորհիվ՝ № SCS 16.10-007 գիտական թեմայի շրջանակներում

** Հոդվածն ընդունվել է 25.12.16:

Հոդվածը տպագրության է երաշխավորել ՄՄՀ պատմության ամբիոնը:

ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԼՐԱՏՈՒ 2017

նախագահի՝ թիկունքի գծով տեղակալը[4]:

Համաձայն ԼՂՀ Ինքնապաշտպանության կոմիտեի նախագահի 1993 թ. օգոստոսի 1-ի հմ. 766 հրամանի՝ կազմավորվել է նյութական ապահովման առանձին գումարտակը՝ տարբեր նշանակության և նյութական միջոցների անխափան առբերումն ապահովելու նպատակով:

Հասկանալով, որ զորքերի կենսագործունեության ու մարտունակության պատշաճ նակարդակ ապահովելու կարևոր երաշխիքներից մեկը հուսալի թիկունք ունենալն է՝ ՊԲ-ում հետևողական աշխատանքներ են տարվել թիկունքի կազմակերպումը կատարելագործելու ուղղությամբ:

Ամեն տարի նորանոր խնդիրներ են դրվում բանակի թիկունքի ծառայությունների առջև, որոնց լուծումը յուրաքանչյուր թիկունքային ծառայող իր բարոյական պարտքն է համարում: Սույն հոդվածում ներկայացված են ՊԲ թիկունքի 2006 թ. ձեռքբերումները, բանակի թիկունքային ծառայությունների կատարած աշխատանքը և առկա նյութատեխնիկական ապահովման վիճակը, հիմք ընդունելով արխիվային նյութերի հավաստի տվյալները:

Թիկունքի ծառայություններին անդրադարձել են Պաշտպանության բանակի պատմության ու զորատեսակների անցած ուղու առանձին հարցեր շոշափած հեղինակները[5], որոնք, սակայն, հպանցիկ են ներկայացրել ընդհանրապես թիկունքային ապահովման և մասնավորապես՝ բանակաշինության գործընթացում կարևոր ձեռքբերումներով աչքի ընկած 2006 թ. խնդրո առարկա ոլորտի առաջնահերթություններն ու գործունեության ծավալները, նամանավանդ՝ խնդիրները:

ՊԲ Ռազմական խորհրդի 2007 թ. ապրիլի 27-ի որոշման մեջ բանակի թիկունքի 2006 թ. վիճակը բնորոշվել է որպես գործնական զգալի ձեռքբերումների և տեսական առաջընթացի ժամանակահատված:

Բանակային թիկունքի առանցքային խնդիրներ հանդիսացող զորքերի նյութատեխնիկական ապահովումը, բանակային և զորային առբերումների իրականացումը, նյութական միջոցների պահպանումը և դրանց սպառման կազմակերպումն իրականացվել են պլանային կարգով, դեկավար փաստաթղթերի պահանջներին համապատասխան՝ օժանդակելով զորքերի մշտական բարձր մարտական պատրաստակունությանը, զինանձնակազմի սննդի և կենցաղի բավարար պայմանների ստեղծմանը: 2006 թ. թիկունքի հիմնական խնդիրներից են եղել զինանձնակազմի սոցիալ-կենցաղային պայմանների բարելավումը, ռազմական տեխնիկայի և սպառազինության շահագործման թիկունքային առումով ապահովումը և անձնակազմի առողջության ամրապնդմանն ուղղված համալիր միջոցառումների իրականացումը: Տարվա կարևոր նորամուծություններից հատկանշելի են թիկունքի ստորաբաժանումների մարտական պատրաստակունության հանկարծակի ստուգումները, որոնց ընթացքում հայտնաբերված թերությունների վերացման գործընթացին ցուցաբերվել է մեթոդական և գործնական օժանդակություն:

Ուսումնական գործընթացի ծրագրումն ու իրականացումը նպատակաուղղվել են մարտավարաթիկունքային պատրաստության բարձրացմանը, տեսական և գործնական հմտությունների կատարելագործմանը: Իրականացվել են ուսումնական ծրագրով նախատեսված բոլոր միջոցառումները, անհրաժեշտությունից ելնելով անցկացվել են մի շարք արտապլանային, մասնավորապես՝ անձնակազմի սննդի և կենցաղի բարելավման, նյութատեխնիկական միջոցների պահպանման, հաշիվ-հաշվառման կատարելագործման, վաշտային տնտեսության կայացման հրահանգամեթոդական և ցուցադրական պարապմունքներ: Առաջավոր փորձի փոխանակման արդեն ավանդույթ դարձան

ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԼՐԱՏՈՒ 2017

պարապմունքները, վաշտերի (մարտկոցների) հրամանատարների հետ անցկացված հավաքների ընթացքում թիկունքային պատրաստությանը հաղորդել են դրական տեղաշարժ:

Թիկունքի բաժնի անմիջական մասնակցությամբ միավորումների և զորամասերի թիկունքի ծառայություններում որակապես նոր ձևով են մշակվել հրամանատարների՝ թիկունքի գծով տեղակայների և թիկունքի ծառայությունների պետերի՝ զորամասը լրահամալրմամբ մարտական պատրաստականության բերելու մասնակի պլանները, մարտական գործողությունների թիկունքային ապահովման կազմակերպման համար անհրաժեշտ հիմնական, օժանդակ և տեղեկատվական, ինչպես նաև ամենօրյա գործունեությունը պլանավորող փաստաթղթերն ու հաշվարկները: Օպերատիվ և մարտավարական օղակներում անցկացված զորավարժությունների արդյունքներն ապացուցել են, որ ՊԲ թիկունքային ծառայություններն ու ստորաբաժանումները գործնականում պատրաստ են բարձր մակարդակով կատարելու իրենց առջև դրված մարտական խնդիրները:

Մարտական և հրամանատարական պատրաստության պարապմունքների արդյունքում զգալիորեն բարձրացել է թիկունքայինների տեսական գիտելիքների և առօրյա գործունեության կազմակերպման գործնական հմտությունների մակարդակը:

Օպերատիվ և մարտավարական օղակներում անցկացված զորավարժությունների համապատկերի վրա նյութաապահովման ստորաբաժանումները ցուցաբերել են բավարար գործնական պատրաստականություն: Ավարտին են հասցվել նյութատեխնիկական միջոցների ծրագրված առբերումները: Հատկացված ֆոնդերը յուրացվել են լրիվ ծավալով:

Տնտեսական գործունեության պլանավորումը և իրականացումը համապատասխանեցվել է ՊՆ 2003 թ. մարտի 19-ի հմ. 164 հրամանի պահանջներին, և առավել առանցքային են համարվել ձմռան նախապատրաստման, կապիտալ շինարարության և կոսմետիկ վերանորոգումների, հակատուրբերկույրոզային և անառային ժամանակաշրջանում բուժկանխարգելիչ միջոցառումների, ՍՌՏ սեզոնային շահագործման փոխադրումների, ինժեներական արգելափակոցների կատարելագործման, բարեկարգման և կանաչապատման աշխատանքային պլանների կատարումը, մասնավորապես՝ դրանց իրագործման թիկունքային ապահովումը:

Պլանային այս բոլոր միջոցառումներն իրականացվել են անթերի, որի համար անհրաժեշտ նյութատեխնիկական ապահովման գործընթացը կազմակերպվել է համաձայն գործող բավարարման նորմերի, կատարվել են նաև ՊԲ հրամանատարի և վերադաս պետերի կողմից առաջադրված արտապլանային խնդիրները:

2006 թ. առաջին կիսամյակում ՊԲ վառելիքի ծառայության գործունեությունն ուղղված է եղել վառելիքի հատկացվող չափաքանակների առբերմանը, դրանց բաշխմանը և նպատակային օգտագործման նկատմամբ վերահսկողությանը՝ խնդիր ունենալով ապահովել ուսումնական գործընթացի, մարտական հերթապահության, ինժեներական արգելափակոցների կատարելագործման, բոլոր տեսակի տնտեսական աշխատանքների իրագործման և առբերումների նյութատեխնիկական ապահովման պատրաստականությունը:

2005 թ. և 2006 թ. առաջին կիսամյակում վառելիքի հատկացումները կատարվել են պարբերաբար խախտումներով, սակայն ի հաշիվ բանակային ռեզերվների՝ ենթակա զորամասերն ըստ պահանջարկի ապահովվել են վառելիքաքսուքային նյութերով: 2006 թ. բանակում առկա այդ կարևորագույն նյութական միջոցի անձեռնամխելի պաշարները կազմել են պահանջարկի մոտ 35 %-ը:

ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԼՐԱՏՈՒ 2017

Կատարվել են հակաօդային պաշտպանության զորամասի մարտական հերթապահություն իրականացնող ստորաբաժանումների 24-ժամյա անընդհատ աշխատանքի համար անհրաժեշտ վառելիքի պաշարների ստեղծման և պահպանման վերաբերյալ հրամանի պահանջները:

Կարգավորվել է ՄՏ-10 հավելանյութի լցավորման գործընթացը, որը վառելիքի տնտեսման հիմնական աղբյուրն է համարվել:

Իրականացված կարևորագույն միջոցառումների շարքում հատկանշելի են ՄՌՏ - շահագործման տարբեր փուլերի փոխադրումները և դրանց ընթացքում անհրաժեշտ քանակությամբ յուղերով և քսուքներով ապահովման նշանակությունը: Այն բարձր մակարդակով կազմակերպելու նպատակով յուրաքանչյուր փուլում միավորումների և զորամասերի ՎՔՆ ծառայությունների պետերի հետ անցկացվել են պարապմունքներ: Սեզոնային փոխադրման համար անհրաժեշտ նյութերը հատկացվել են լրիվությամբ, ձմեռային դիզվառելիքը՝ միայն բարձր լեռնային տեղանքում տեղակայված և հակաօդային պաշտպանության զորամասերին: Նախատեսված մարտական և շարային խմբերի մեքենաների յուղերի փոխարինումն իրականացվել է ՊԲ հրամանատարի կողմից հաստատված ժամանակացույցի, անհրաժեշտ յուղերը լրիվությամբ հատկացվել են:

Տարվա ընթացքում վառելիքի ծառայությունն ապահովել է զորքերի կենսագործունեության համար անհրաժեշտ վառելիքաքսուքային նյութերը, ծրագրված ինժեներական աշխատանքների իրականացումը, ՄՌՏ-ի փոխադրումները սեզոնային շահագործման ռեժիմների և մարտական ու շարային խմբերի մեքենաների յուղերի փոխարինումը, զորամասերն ըստ հաստիքացուցակների, մարտական դիրքերն էլ ըստ անհրաժեշտության համալրվել են ՎՔՆ ծառայության տեխնիկական միջոցներով և գույքով: Ստացվել և զորամասերին են հատկացվել փայտամթերման աշխատանքների, կարտոֆիլի և բանջարեղենի մթերման, կացարանների ջեռուցման համար անհրաժեշտ վառելիքաքսուքային նյութերը:

Ծառայության առավել աչքի գարնող թերությունները մնում էին տեխնիկական միջոցների, վառելիքի փոխադրամիջոցների, պահեստների և լցակայանների ծավալային անբավարարությունն, ավտոտրանսպորտի երկրորդ բաքերի բացակայությունը, տանկերի որոշ մասի մոտ արտաքին բաքերի բացակայությունը և մեծ մասի մոտ դրանց միացման համակարգերի անսարքությունը, որի պատճառով չէին լցավորվում անհրաժեշտ մեկ լիցքի չափով: Ի դեպ, վառելիքի փոխադրամիջոցների անբավարարության հարցն առավել զգալի էր դառնում այն պատճառով, որ զորամասերի բենզատարները շահագործման տրանսպորտային խմբից փոխադրվել էին շարային խումբ, որի պատճառով առբերման ենթակա ՎՔՆ-ի ծավալների փոխադրման համար առաջացել էր մոտոռեսուրսների դիֆիցիտ:

Ջորամասերում իրականացվող ստուգումների վերլուծությունը ցույց է տվել, որ արժանագրված առավել մեծ պակասորդները կազմել են հովացուցիչ հեղուկի կորուստները՝ հին ավտոմեքենաների հովացման համակարգերի հնամաշության պատճառով, իսկ ավտոբենզինի և դիզվառելիքի պակասորդները, հիմնականում, այդ մեքենաների գերծախսի արդյունք են(տես հմ. 1 և հմ. 2 աղյուսակները[6]):

2004-2006 թթ. ՊԲ թիկունքի ծառայությունների նյութատեխնիկական միջոցների պակասորդների գումարային արժեքի վերաբերյալ

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Գ Ի Ր

Տարիները	Պակասորդների գումարային արժեքը (դրամ)				Վերականգնված գումարները (դրամ)				Ենթակա է վերականգնման (դրամ)			
	ՎՔՆԾ	ՊԾ	ԻԾ	Ընդամենը	ՎՔՆԾ	ՊԾ	ԻԾ	Ընդամենը	ՎՔՆԾ	ՊԾ	ԻԾ	Ընդամենը
2004 թ.	9307437	5463345	8238875	23009657	9232923	5463345	8238875	22935143	74514	-	-	74514
2005 թ.	4837399	7040284	7553149	19430832	4208888	7040284	7504069	18753241	628511	-	49080	677591
2006 թ.	3880162	2075104	2462007	8417273	3954433	2075104	1671405	7700942	74271	-	790602	790602
Ընդամենը	18024998	14578733	18254031	50857762	17396244	14578733	17414349	49389326	628754	-	839682	1542707

Ծանոթություն: ՎՔՆԾ՝ վառելիքաքսուքային նյութերի ծառայություն, ՊԾ՝ պարենային ծառայություն, ԻԾ՝ իրային ծառայություն

Թիկունքի ծառայությունների պակասորդների հայտնաբերման վերաբերյալ

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Գ Ի Ր

Տարեթիվը	Ծառայությունը	Ում կողմից է հայտնաբերված, դրամ			
		ՀՀ ԹԿ	ՊԲ ԹԾ	Ջորամասերի հանձնաժողովներ	Ընդամենը
2004թ.	ՎՔՆ ծառայություն	5533070	1843942	1930425	9307437
	Պարենային ծառայություն	2030368	1960350	1472627	5463345
	Իրային ծառայություն	995351	5337021	1906503	8238875
	Ընդամենը	8558789	9141313	5309555	23009657
2005թ.	ՎՔՆ ծառայություն	1575710	1254330	2007359	4837399
	Պարենային ծառայություն	2193630	2063584	2783070	7040284
	Իրային ծառայություն	608175	2619799	4325175	7553149
	Ընդամենը	4377515	5937713	9115604	19430832
2006թ.	ՎՔՆ ծառայություն	5120	2209500	1665542	3880162
	Պարենային ծառայություն	1364325	458852	251927	2075104
	Իրային ծառայություն	559095	1344130	558782	2462007
	Ընդամենը	1928540	4012482	2476251	8417273
Ընդամենը բոլոր ծառայություններում		14864844	19091508	16901410	50857762

Ի տարբերություն նախորդ տարիներից՝ ողջ զրահատեխնիկական և մարտական խմբի ավտոտեխնիկական լցավորվել են ձմեռային դիզվառելիքով: Բանակային պաշարների սպառումից հետո թարմացվել են ավտոբենզինի անձեռնմխելի պաշարները համապատասխան տեխնիկաների բաքերում և պահեստներում:

2006 թ. և սնձնակազմի պարենային բավարարման խնդիրներն առանցքային են համարվել և՛ բանակի, և՛ զորամասերի հրամանատարության համար: Անձնակազմի պարենային բավարարումը կազմակերպվել է համաձայն գործող ուղեցույց փաստաթղթերի և բավարարման չափաքանակների:

ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԼՐԱՏՈՒ 2017

Պարենային ծառայության հիմնախնդիրներից էին անձնակազմի սննդամթերքով բավարարումը, անհրաժեշտ նյութական միջոցների առբերումը, ստացիոնար ճաշարանների, գումարտակային պարենային կետերի, հացի փռերի անխափան գործունեությունը, ծառայության տեխնիկական միջոցների վերանորոգումը: Բավականին խիստ վերահսկողություն է սահմանվել սննդի որակի, սննդի օբյեկտների նկատմամբ: Բուժծառայության հետ համատեղ ստուգայցների և հանկարծակի ստուգումների արդյունքում գործառնաբերում բարելավվել է ծառայության օբյեկտների սանիտարահիգիենիկ վիճակը:

Պլանավորված ծնունդն նախապատրաստման միջոցառումների կարևորագույն բաղկացուցիչն են ձմեռային մթերումներին պահեստարանների և թթվեցման կետերի նախապատրաստումը և մթերման աշխատանքների իրականացումը: Վերակահավորման աշխատանքներ են կատարվել հիմնականում Արցախի Հանրապետության հյուսիսում տեղակայված գործառնաբերում:

Ստեփանակերտի ու Ասկերանի կայազորների համար Ստեփանակերտի հացի գործարանում կենտրոնացված հացաթխումը նկատելիորեն բարելավել է այդ կարևոր սննդամթերքի որակը և մատակարարումը: 2005 թ. երկրորդ կիսամյակի ընթացքում թիկունքի վարչության կողմից մի շարք գործառնաբերում անցկացված հանկարծակի ստուգումները սննդի կազմակերպման, ճաշարաններում սանիտարահիգիենիկ կանոնների պահպանման ու շինությունների շահագործման վերաբերյալ բացահայտել են մի շարք թերություններ և խախտումներ, որոնց վերացմանը և գործընթացի կանոնակարգմանն էր վերաբերում պաշտպանության նախարարի 2006 թ. փետրվարի 21-ի հրամանը: Բանակի հրամանատարությունն արձանագրված թերությունների վերացման գործընթացը խթանելու նպատակով անցկացրել է մի շարք համալիր միջոցառումներ, այդ թվում՝ ցուցադրական պարապմունքներ, գործեր ուղարկել առանձին ցուցումներ և հրամաններ: ՊԲ հրամանատարի 2006 թ. մարտի 6-ի հմ. 68 հրամանի պահանջների կատարումը, որտեղ հատկանշված էր բավականին խստապահանջ լինելու անհրաժեշտությունը, բանակի և գործառնաբերի հանձնաժողովների վերահսկողության ուժեղացմամբ զգալի առաջընթաց է նկատվել անձնակազմի պարենային բավարարման հարցերում, ինչպես մշտական տեղակայման վայրերում, այնպես էլ մարտական հերթապահությունում:

«Ձորամասերի ՄՏՎ»-ներում և մարտական հերթապահությունում անձնակազմի սնունդը սահմանված կարգով կազմակերպելու մասին» ՊՆ 2006 թ. փետրվարի 21-ի հմ. 211 և ՊԲ հրամանատարի 2006 թ. մարտի 6-ի հմ. 68 հրամանները լուրջ նախասկիզբ են հանդիսացել մի շարք համալիր միջոցառումների ձեռնարկման, ուսուցման և մշտական վերահսկողության խստացման համար:

Բանակում և գործառնաբերում տեղծված հանձնաժողովները պարտադիր ստուգումներ են իրականացրել մշտական տեղակայման վայրերում, մարտական դիրքերում՝ նպատակ ունենալով բացառել սննդի նորմաների, չափաբաժինների խախտումները, մշտապես պահպանել սանիտարահիգիենիկ կայուն վիճակ, վերահսկել պատրաստի սնունդը տաք և որակյալ վիճակում անձնակազմին հասցնելը:

Վերանորոգվել կամ վերակառուցվել են մի շարք գործառնաբերի պարենային կետերն ու զինվորական ճաշարանները:

Առաջնային գծի համար գործողության մեջ է դրվել նոր պարենային նորմա, որի համաձայն՝ նախատեսված են շուտ պատրաստվող կիսաֆաբրիկատներ առաջին ճաշատեսակի համար, բազմատեսակ մսաբուսական պահածոներ՝ երկրորդ ճաշատեսակի

* Մշտական տեղակայման վայր

ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԼՐԱՏՈՒ 2017

համար, կարագը, պանիրը, երշիկը, թխվածքաբլիթը, շաքարավազն անձնակազմին են հասցվել փաթեթավորված վիճակում: Այս ամենը հնարավորություն է տվել սնունդն առանց առանձնակի դժվարությունների պատրաստելու անմիջապես մարտական դիրքերում, որի նպատակով հատկացված են անհրաժեշտ խոհանոցային պարագաներ: Առաջնային զծի բոլոր գումարտակներին հատկացվել են մարտական դիրքերի անձնակազմի կողմից սպառվող սննդամթերքի հաշվառման ամփոփագրեր, ընթացքավորվել է մարտական հերթապահությունում սննդի կազմակերպման կանոնակարգի մշակումը: Ավարտվել է մարտական դիրքերում ջրի չժանգոտվող տարաների տեղադրումը, սկզբնավորվել է սննդամթերքի պահպանման մետաղյա պահարանների հատկացման գործընթացը:

Բավարար են գնահատվել 2006 թ. ձմեռային մթերումների նախապատրաստման և իրականացման աշխատանքները: Ջորամասերում ջրամատակարարման հարցի կարգավորման նպատակով հինգ միավոր ջրատարներ են հատկացվել հյուսիսային ուղղությունում գործող միավորումներից մեկի վարչությանը, կենտրոնական ուղղության բնագծերի ՊՇ-ներին, հրետանային զորամասերից մեկին:

Կենտրոնացված հացաթխում է իրականացվել Ստեփանակերտի և Մարտունիի հացի գործարաններում, որոնք հացով ապահովում էին ՊԲ բոլոր զորամասերը՝ բացառությամբ հյուսիսային ուղղությունում գործող միավորումներից մեկի:

Անձնակազմը, համաձայն գործող նորմերի, լրիվությամբ ապահովվել է հանդերձանքով, իսկ զորամասերը՝ այլանով նախատեսված գույքային և անկողնային պարագաներով: Մի շարք զորամասերի նորակառույց զորանոցներին հատկացվել է նոր իրային գույք: Բանակում առկա բոլոր ներքնակների համար հատկացվել են ծածկաշապիկներ: Բանակի անձնակազմի իրային ապահովման հիմքը հանդիսացել է ծառայության զծով նյութատեխնիկական ապահովումը, դրանց ներկրումն ու բաշխումը, սոցիալ-կենցաղային պայմանների բարելավումը, բաղնիք-լվացքատնային սպասարկումը: 2006 թվականին անձնակազմի հանդերձավորումն իրականացվել է լրիվ ծավալով:

Իրային ծառայության նկատմամբ լիարժեք վերահսկողությամբ զորային տնտեսության բազմաբնույթ խնդիրների հաջող իրականացմանը հասնելու, նյութական միջոցների անօրինական ծախսերն ու կորուստները բացառելու նպատակով տարվել են նպատակապահ աշխատանքներ: Ծառայության կազմակերպման, նյութական միջոցների հաշվառման և դրոշմավորման գործընթացում որակական առաջընթաց ապահովելու նպատակով փորձի փոխանակման պարապմունքի և վաշտերի (մարտկոցների) հրամանատարների հավաքների ընթացքում մասնակիցներին մանրակրկիտ պարզաբանվել են վաշտային տնտեսության վարման, նյութական միջոցների առկայության և շարժի հաշվառման, անձնակազմի տեղաբաշխման, նրա կենցաղային և սանիտարա-հիգիենիկ պահանջներին վերաբերվող դրույթները:

Անձնակազմի բաղնիք-լվացքատնային սպասարկումն իրականացվել է լիարժեք: Ստեփանակերտի և Մարտունիի լվացքատներում կենտրոնացված կարգով կատարվող լվացքի, անձնակազմի հանդերձանքի և անկողնային պարագաների ախտահանման որակը գնահատվել է բավարար: Նոր ախտահանիչ սարքավորում է հատկացվել հրետանային զորամասերից մեկին: Վերանորոգվել են 5-րդ ՊՇ, առանձին ինժեներասակրավորային գումարտակի և շահագործման հանձնվել զենիթաիրթիռատանային զորամասի 3-րդ դիվիզիոնի բաղնիքները: Անձնակազմի բաղնիք-լվացքատնային սպասարկումը լիարժեք է իրականացվել Ստեփանակերտի կայագրի զորամասերում: Կենտրոնացված լվացքատան մատուցող ծառայությունների որակն անհամեմատ բարձրացվել է:

ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԼՐԱՏՈՒ 2017

Ավարտվել է մարտական դիրքերի սպունգե ներքնակների փոխարինումը, մարտական հերթապահությանը ներգրավված անձնակազմը լրիվությամբ ապահովվել է անհատական քնապարկերով:

Ջորանոցներում գործող կենցաղսպասարկման սենյակները մշտապես համալրվել են անհրաժեշտ գույքով: ՊԲ իրային ծառայության կողմից մշակվել է ստորաբաժանումներում կենցաղսպասարկման սենյակի և պահասսենյակի կահավորման կարգի վերաբերյալ ուսումնական ձեռնարկ, 3-րդ ՊՇ-ում դրանք օրինակելի տարբերակով կահավորվել են, որտեղ և առաջավոր փորձի փոխանակման նպատակով անցկացվել է ցուցադրական պարապմունք:

Ռազմական խորհուրդը նաև հատկանշել է, որ թիկունքի ոլորտում առկա թերությունները միանշանակ ծնվել են ոչ լիարժեք վերահսկողության և հետևողական աշխատանքի, պաշտոնատար անձանց կողմից գործառության պարտականությունները ոչ լրիվ ծավալով կատարելու պատճառով: Թերություններից, մասնավորապես, նշվել են թիկունքի ստորաբաժանումների հրամանատարների աշխատանքային քարտեզների ու անձնական պլանների, մարտական հաշվարկների, ստորաբաժանումների կիրառումը կանոնակարգող կարգադրությունների բացակայությունը, գրեթե բոլոր զորամասերում թիկունքային ստորաբաժանումների տեղաբաշխման շրջանների ինժեներական առումով չկահավորվածությունը: Թույլ է համարվել որոշ զորամասերի նյութապահովման ստորաբաժանումների հրամանատարների՝ ստորաբաժանման խնդիրների իմացությունը: Ջորամասերից մեկում անբավարար է գնահատվել ճաշարանի սանիտարական վիճակը, խախտվել են բավարարման նորմաները և սննդի պատրաստման տեխնոլոգիաները:

2006 թ. ժամանակահատվածում ՊԲ-ում սանիտարահամաճարակային իրավիճակը գնահատվել է բավարար: Վերահսկվել են բոլոր վարակիչ հիվանդությունները, իրականացված մեծածավալ կանխարգելիչ, սանիտարահիգիենիկ և հակահամաճարակային միջոցառումների արդյունքում վիրուսային հիվանդությունները հասցվել են նվազագույնի, նվազել են տուբերկուլյոզի, մաշկային և նյարդային հիվանդությունների, ադիքային ինֆեկցիաների դեպքերը: Այդ ուղղությամբ բուժծառայության և թիկունքի ծառայությունների անմիջական վերահսկողության ներքո զորամասերի հրամանատարության կողմից տարվել է մեծ աշխատանք:

ՊԲ բուժծառայության կողմից վերահսկողության տակ են վերցվել բոլոր աղբյուրները, պարբերաբար ստուգվել է ջրի որակը ինչպես շրջանային, այնպես էլ հանրապետական սանիտարահակահամաճարակային կայաններում(ՍՀԿ):

Շնորհիվ թիկունքային և բուժծառայությունների համատեղ աշխատանքի, անձնական հիգիենայի կանոնների պահպանման վերահսկման ճիշտ կազմակերպման, հուսալիտյուններում և զորամասերում դեզինֆեկցիոն և առաջնային գծում շրջանային ՍՀԿ-ների հետ դեզինսեկցիոն աշխատանքների հստակ իրականացման՝ զգալի նվազել են մաշկային հիվանդությունների, այդ թվում՝ ոջլոտության դեպքերը:

Ջորամասերի մշտական տեղակայման վայրերում և առաջնային գծում ՊՆ սանիտարական ծառայության և քաղաքացիական շրջանային ՍՀԿ-ների հետ համատեղ դեզինսեկցիոն և դեռատիզացիոն աշխատանքները կազմակերպելու ուղղությամբ մեծ աշխատանք է տարվել: Հաջող համագործակցությունը շարունակելու համար շրջանային ՍՀԿ-ների հետ կնքվել են զորամասերում դեզինֆեկցիոն, դեզինսեկցիոն և դեռատիզացիոն աշխատանքներ, ջրի և սննդամթերքի անալիզներ, սննդի բլոկի աշխատողների կանխարգելիչ հետազոտություններ կատարելու վերաբերյալ նոր պայմանագրեր:

Հաշվի առնելով առաջնային գծում դեզինֆեկցիոն-դեզինսեկցիոն աշխատանքների իրականացման դժվարությունները՝ անհրաժեշտ են համարվել ռազմաբժշկական վարչության կողմից այդ նպատակով չոր կամ ակրոզոլ դեզինսեկտանտների ձեռքբերումը և օգտագործումը, ինչպես նաև ստացիոնար ճաշարաններում, հացի փոշերում, պահեստներում, աղբահորերում և դրանց հարակից տարածքներում ճանձերի և կրծողների դեմ պայքարի արդյունավետ նյութեր հատկացնելը:

Ձորանոցներում ավելորդ խոնավությունից և փոշուց անձնակազմին զերծ պահելու նպատակով, որոնք, ի դեպ, տուբերկուլյոզի առաջացման պատճառներից են, նպատակահարմար է համարվել փոշեկուլյուների օգտագործումը, ինչը հնարավորություն կտա փոշեզերծել նաև անկողնային պարագաները:

Պլանային և հանկարծակի ստուգումների ընթացքում հայտնաբերված թերությունների և բացթողումների վերացման ուղղությամբ ցուցաբերվել է մեթոդական և գործնական օգնություն, որի արդյունքում զորամասերի սանիտարահամաձարակային իրավիճակը զգալիորեն բարելավվել է:

Հոսպիտալներում ստացիոնար բուժում են ստացել 2349 զինծառայող: Կատարվել են 115 վիրահատություններ, որոնցից 34-ը՝ անհետաձգելի ցուցումներով[7]:

Շարունակվել են ՊԲ անձնակազմի պլանային ֆյուրորգրաֆիկ, սպաների և ենթասպաների դիսպանսեր հետազոտությունները: Հիվանդների վաղ հայտնաբերման նպատակով մարտական հերթափոխից առաջ հոսպիտալների կողմից իրականացվել են անձնակազմի ստուգումներ:

Ուզանական խորհուրդը նշել է, որ թեև, ընդհանուր առմամբ, ՊԲ-ում սանիտարահամաձարակային վիճակի բարելավման ուղղությամբ նկատելի աշխատանքներ են կատարվել, բայց դեռևս չեն վերացվել բոլոր թերություններն ու բացթողումները: Դրանցից փաստաթղթում նշվել են աղիքային, ՍՇՀ-ների, ջրծաղկի և այլ վարակիչ հիվանդությունների բռնկման դեպքերը: Պատասխանատուների ուշադրությունն է հրավիրվել այն հանգամանքին, որ բաց է մնցել ջրծաղկի դեմ պատվաստանյութի ձեռքբերման հարցը: Անցած ժամանակահատվածում արձանագրվել է ջրծաղկի 1198 դեպք, տվյալ պահին հոսպիտալներում բուժում էին ստանում ջրծաղկիկով հիվանդ 12 զինծառայողներ: Տազնապահարույց էր թռքաբորբի ավելացումը, որը ծագում էր զանգվածայնորեն՝ յուրաքանչյուր զորակոչից հետո. 2006 թ. ընթացքում արձանագրվել է 284-ից ավելի դեպք[8]:

Այլ թերությունների շարքում նշվել են ոջլոտության դեպքերը հատկապես բարձրլեռնային ու անտառային տեղանքներում մարտական հերթապահություն տանող զորամասերում, ջրի բացակայության պատճառով ճաշարանի, զորանոցների սանիտարական անհրաժեշտ վիճակի, վերակարգի անձնական հիգիենայի չպահպանումը, ճաշարանից վերցված լվացուկներում հայտնաբերված աղիքային ցուպիկի աճը, զորանոցներում զինծառայողների բնակեցման բարձր խտությունը, ինչը հանգեցրել է համաձարակների արագ տարածմանը, սանիտարական օրերի կազմակերպմանը հրամանատարության և բուժճառայության կողմից անհրաժեշտ ուշադրության, սանիտարական օրվա պլանի բացակայությունը:

2006 թ. բժիշկ-մասնագետների զորակոչը, ընտրությունը, բաշխումը, երբեմն էլ տեղափոխությունները կատարվել են առանց ՊԲ բուժճառայությանը տեղյակ պահելու և մասնագետների կարծիքն իմանալու, ինչի հետևանքով նրանց քանակական և որակական կազմն անբավարար էր: Այսպես՝ աշնանային զորակոչի 23 բժիշկներից 8-ն ա-

* Սուր շնչառական հիվանդություն

ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԼՐԱՏՈՒ 2017

տամնաբույժ էր, 1-ը՝ մերսող, 1-ը՝ վիճակագիր, 1-ը՝ սպորտային բժիշկ:

Բժշկական սարքավորումներով և ունեցվածքով ապահովման զգալի տեղաշարժ չի արձանագրվել, ցածր է եղել դեղորայքով, բիոքիմիական և կլինիկական լաբորատորիաների ռեակտիվներով ապահովման մակարդակը:

Չորքերի նյութատեխնիկական ապահովումը, բանակային և գորային առքերուների իրականացումը, նյութական միջոցների պահպանումը, զինանձնակազմի սննդի ու կենցաղի բավարար պայմանները հաջող կազմակերպելու, զինծառայողների առողջական վիճակը պահպանելու, զորքերի մշտական բարձր մարտական պատրաստականությանը օժանդակելու և բարեխիղճ ծառայության համար ՊԲ Ռազմական խորհրդի որոշմամբ մի խումբ զինծառայողներ արժանացել են պարգևների:

Այսպիսով՝ 2006 թ. ՊԲ թիկունքային ծառայություններն իրականացրել են մեծածավալ աշխատանքներ անձակազմի համակողմանի ապահովման, մարտական խնդիրների և մարտական պատրաստության գործընթացի կազմակերպման համար նյութատեխնիկական միջոցների մատակարարման, թիկունքայինների տեսական գիտելիքների ու գործնական հմտությունների կատարելագործման ուղղությամբ՝ այդպիսով իրենց նպաստը բերելով բանակի մարտունակության և մեր հանրապետության պաշտպանունակության բարձրացմանը:

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Հարությունյան Մ., Թիկունք: Տես Ղարաբաղյան ազատագրական պատերազմ. 1988-1994 թթ. Հանրագիտարան մեկ հատորով, Եր., 2004, էջ 209:
2. Военный энциклопедический словарь, М., 2002, стр. 1302:
3. Հարությունյան Մ., «Ամարաս»: Տես Ղարաբաղյան ազատագրական պատերազմ. 1988-1994 թթ. Հանրագիտարան մեկ հատորով, էջ 57:
4. Արցախի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության արխիվ(այսուհետև՝ ԱՀ ՊՆԱ), Приказы ПКСО, дело N 4. Нач. 01.01.1993 г.-оконч. 30.12.1993 г., 99 л., Գույքահամար 9: (Инв. N 15/2-9), հրաման հմ. 01, թ. 175-185:
5. Հասրաթյան Ա., ՊԲ զորատեսակները, ծառայությունները և առանձին ստորաբաժանումները Ղարաբաղյան պատերազմի գլխավոր ռազմագործողություններում, Ստ., 2010, էջ 170-178: Օհանյան Ս., Հայկական բանակի 20-ամյա տարեգրությունը(համառոտ ուրվագիծ), Եր., 2012, էջ 103:
6. «Կաճառ» գիտական կենտրոնի արխիվ, ֆոնդ հմ. 222(ՊԲ թիկունքը), գործ հմ. 5 (ելույթներ, զեկուցումներ, հաշվետվություններ). «Պաշտպանության բանակի թիկունքային ապահովման վիճակն ու բարելավման ուղիները», ՊԲ հրամանատարի՝ թիկունքի գծով տեղակալ, գնդապետ Ա. Ղահրամանյանի զեկույցը, թ. 6:
7. «Կաճառ» գիտական կենտրոնի արխիվ, ֆոնդ հմ. 222(ՊԲ թիկունքը), գործ հմ. 1. Պաշտպանության բանակի Ռազմական խորհրդի որոշում (27.04.2007թ.), թ. 3:
8. Նույն տեղում, թ. 4:

ԱՄՓՈՓԱԳԻՐ
Մի էջ պաշտպանության բանակի թիկունքի
2006 թ. գործունեության տարեգրությունից
Միեր Հարությունյան

Թիկունքը զինված ուժերի բաղկացուցիչ մասն է և ներկայացնում է զորքերի(ուժերի) թիկունքային ապահովման համար նախանշված կառավարման մարմինների, ուժերի ու միջոցների համակարգ: Պաշտպանության բանակի թիկունքն իր ուրույն տեղն ու դերն է ունեցել Արցախում ռազմական շինարարության ասպարեզում: Ջորքերի կենսագործունեության ու մարտունակության պատշաճ մակարդակն ապահովելու համար ՊԲ-ում հետևողական աշխատանքներ են տարվել թիկունքի կազմակերպումը կատարելագործելու ուղղությամբ:

Ամեն տարի բանակի թիկունքի ծառայությունները նորանոր խնդիրներ են լուծում, ինչը յուրաքանչյուր թիկունքային ծառայող իր բարոյական պարտքն է համարում: Սույն հոդվածում, հիմք ընդունելով արխիվային նյութերի հավաստի տվյալները, ներկայացված են ՊԲ թիկունքի 2006 թ. ձեռքբերումները, բանակի թիկունքային ծառայությունների կատարած աշխատանքը և նյութատեխնիկական ապահովման վիճակը:

РЕЗЮМЕ

Страница из летописи деятельности тыла Армии обороны в 2006 г.
Мгер Арутюнян

***Ключевые слова:** тыл, Армия обороны, Арцах, усовершенствование организации тыла, военное строительство, органов управления, боеготовность, материально-техническое обеспечение*

Тыл является составной частью ВС и представляет систему органов управления, сил и средств, предназначенных для тылового обеспечения сил войск. Тыл АО НКР имел свое особое место и роль в сфере военного строительства. Для надежного обеспечения достойного уровня жизнедеятельности и боеготовности войск в АО велись последовательные работы по усовершенствованию организации тыла.

Каждый год службы тыла армии выполняют новые и новые задачи, решение коих каждый военнослужащий тыла считает своим моральным долгом. В данной статье на основе достоверных сведений архивных материалов представлены достижения тыла АО 2006 г., выполненные работы тыловых служб армии и состояние материально-технического обеспечения.

SUMMARY

**A Page from the Chronology of the Defense Army Rear Work in 2006
Mher Harutyunyan,**

Keywords: *rear, Defense Army, Artsakh, improving the rear organization, the military building, a system of management, fighting ability, material-technical provision*

The rear is the constituent part of any armed forces and it is actually a system of management bodies, forces and means envisaged for providing the rear.

Defense Army Rear has had its special part and role in the military building sphere of Artsakh. The NKR Army has consistently worked on improving the rear organization and spared no efforts for securing the proper level of the army's effective functioning and fighting ability.

Annually the services of the army's rear solve many tasks and every officer or professional worker of the rear considers it to be his debt of honor.

In the given article we base on authentic archival facts and represent the achievements of the NKR Defense Army Rear in 2006, the work done by the army's rear department and the state of material-technical provision.